

10

SUKUPUOLI JA TYTTÖJEN OIKEUDET



10. SUKUPUOLI JA TYTTÖJEN OIKEUDET

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.

Artikla 2

Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Artikla 19

Lasta on suojeltava kaikelta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Artikla 34

Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia. Tyttöjen ja naisten kouluttaminen, heihin kohdistuvan väkivallan ja syrjinnän lopettaminen sekä heidän mukaan ottaminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon hyödyttää laajasti koko yhteiskuntaa.

YK:n kestävän kehityksen 5. tavoite

Sukupuolten epätasa-arvo loukkaa lapsen oikeuksia

Jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuoleen liittyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan kunkin omaa kokemusta sukupuolestaan. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle hänen sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai muista eroista riippumatta. Monet lasten oikeuksiin kohdistuvat loukkaukset johtuvat sukupuolten epätasa-arvosta, ulkopuolelle sulkemisesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Lukuisista kansainvälisistä sopimuksista ja lainsäädännöstä huolimatta ihmisoikeuksien toteutumisessa on yhä epäkohtia. Erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita johtuen mm. haitallisista perinteistä ja sosiaalisista nor-

meista, mitkä ovat kahlinneet tyttöjä jo pitkään. Globaalisti tytöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa heidän kohtaamansa kolminkertaisen ikään, köyhyyteen ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän vuoksi.

Sukupuoleen liittyy monia odotuksia ja käsityksiä. Ihmisen toimintaa ohjaavat biologisten ehtojen lisäksi ne yhteiskunnalliset odotukset ja paineet, joita häneen kohdistetaan sukupuolensa edustajana. Sukupuoleen liittyvät roolit, tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet opitaan pienestä pitäen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, mitä naisena tai miehenä oleminen merkitsee tietyssä yhteisössä. Esimerkiksi Suomessa polttopuiden tekemistä on pidetty miesten työnä, kun taas Tansaniassa naiset huolehtivat puiden keruusta.

On tärkeää, että tyttöjen ja naisten näkemykset ja kiinnostuksen kohteet sekä tarpeet muokkaavat kehitystä yhtä paljon kuin poikien ja miesten, sillä jokainen uusi politiikka, ohjelma, strategia tai hanke vaikuttaa naisiin ja miehiin eri tavoin. Yhtäläiset mahdollisuudet osallistua taloudelliseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan ja päätöksentekoon lisäävät tasa-arvon toteutumista.

Planin raportit tyttöjen asemaa koskien ovat paljastaneet, että tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia enemmän. He joutuvat jättämään koulun kesken poikia todennäköisemmin, ja raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuolinsyy. Monilla tytöillä on edelleen liian vähän mahdollisuuksia päättää omasta elämästään ja kohtalostaan. He kärsivät pakkoavioliitoista, sukuelinten silpomisesta sekä ovat erityisen haavoittuvia HIV:lle ja AIDS:ille. Joka vuosi noin 15 miljoonaa tyttöä solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää, eli noin 41 000 tyttöä avioituu päivittäin. Kouluttamattomat tytöt avioituvat kolme kertaa todennäköisemmin alaikäisinä kuin toisen asteen tai korkeamman koulutuksen suorittaneet. Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naitetut tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken.

Koulutus tasa-arvon edistäjänä

Tyttöjen oikeuksien toteutuminen on tärkeää itsessään, mutta lisäksi niiden toteutumisella on positiivisia vaikutuksia globaaleihin ongelmiin. Esimerkiksi tyttöjen kouluttaminen on tehokas keino katkaista köyhyyden kierre ja näin vähentää eriarvoisuutta globaalisti. Tyttöjen ja naisten kouluttautuminen on myös estänyt yli neljän miljoonan lapsikuoleman tapahtumista viimeisimpien vuosikymmenten aikana. Tänä päivänä peruskoulutukseen osallistuu enemmän tyttöjä kuin milloinkaan ennen. Heikoin tilanne peruskoulutukseen pääsyssä on Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa, missä köyhimmät tytöt osallistuvat koulunkäyntiin epätodennäköisimmin. Tyttöjen koulutuksessa toisen asteen suorittaneiden lukumäärä ei myöskään ole kasvanut merkittävästi.

Sukupuoleen liittyvät normit ja stereotypit voivat suosia poikia mutta myös rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan. Poikia saatetaan painostaa toteuttamaan vallitsevia maskuliinisuuden ihanteita. Heitä voidaan myös rangaista, mikäli ihanteiden noudattaminen jää toteutumatta.

Pojat ja nuoret miehet saattavat häiritä tai hyväksikäyttää tyttöjä saadakseen hyväksyntää toisilta ja täyttääkseen odotuksia maskuliinisuudesta. Tämä voi vahingoittaa tyttöjen lisäksi myös muita poikia ja vaarantaa heidän omaa terveyttään.

YK:n vuonna 2015 sopimissa kestävä kehityksen tavoitteissa sukupuolten välinen tasa-arvo läpäisee kaikkia tavoitteita. Tavoite 5 sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisesta tähtää myös kaiken naiseen ja tyttöihin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan lopettamiseen kaikkialla maailmassa. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on vaikuttettu aiemmin muun muassa Pekingin konferenssin toimintaohjelmalla 1995 sekä YK:n sopimilla vuosituhattavoitteilla, joiden oli määrä toteutua vuoteen 2015 mennessä. Yksikään maa ei kuitenkaan ole saavuttanut tasa-arvoa, ja monen maan ei voida sanoa edes ponnistelleen sen eteen vakavasti.

Planin aloitteesta syntyneestä kansainvälistä tyttöjen päivää vietetään 11.10. tyttöjen oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi.

Globaalisti naisten keskipalkka on 24 % pienempi kuin miesten.

Maailmanlaajuisesti joka viides nuori tyttö ei pääse koulutukseen.

Brasiliassa 50 % peruskoulutuksen käyneistä naisista työskentelee. Toisen asteen koulutuksen käyneiden naisten kohdalla työssäkäynti nousee 60 %:iin.

Ugandan Kampalassa 45 % tytöistä ilmoitti kokeneensa seksuaalista häirintää julkista liikennettä käyttäessään.

OPPITUNTI SUKUPUOLESTA JA TYTTÖJEN OIKEUKSISTA

2x
45 min.

TAVOITTEET

Oppitunnin tavoitteena on oivaltaa, että sukupuoleen liittyy oletuksia. Oppilaat oivaltavat, että nämä oletukset vaikuttavat kehitysmaissa erityisesti tyttöihin. Oppilaat harjaantuvat myös mediakuvien lukemisessa ja erilaisten tulkintamahdollisuuksien ymmärtämisessä.

OPPITUNTI TIIVISTETTYNÄ

Oppitunti keskittyy erityisesti tyttöjen oikeuksiin liittyviin ongelmiin ja ratkaisutapoihin kehityksessä. Oppitunnin aikana oppilaat pohtivat sukupuoleen liitettyjä oletuksia ja perehtyvät näiden oletusten vaikutuksiin erityisesti kehitysmaissa. Tunnilla hyödynnetään mediakasvatusmenetelmiä, ja sukupuoliteemaa lähestytään erityisesti valokuvien ja videoiden avulla. Oppitunnin kotitehtävänä on mediaseuranta erityisesti tyttöjen aseman näkökulmasta.

OPPITUNNIN RAKENNE

Edellisen oppitunnin kytkeminen uuteen aiheeseen (10 min)

Orientoiva kuvanluku (10 min)

Sukupuoleen liittyvät odotukset (15 min)

Koska olen tyttö (10 min)

Kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa? (35 min)

Lopetus

OPPITUNNIN KULKU



EDELLISEN OPPITUNNIN KYTKEMINEN UUTEEN AIHEESEEN

10 min.

Tavoitteet: Oivaltaa jokin itselle sopiva tapa elää kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti ja motivoitua siihen. Ymmärtää, että kestävä kehitys ja sukupuoli liittyvät toisiinsa.

Menetelmä: Oman tuotoksen esittely.

Tarvikkeet: Vihko.



Käy oppilaiden kanssa yhteisesti läpi heidän omia ajatuksiaan ja toimintatapojaan liittyen kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseen elämiseen. Kysy myös, liittyivätkö heidän ajatuksensa tyttöjen asemaan kehityksessä. Pyydä osaa oppilaista esittelemään omat kuvansa dokumenttikameralla, jos luokasta sellainen löytyy. Jos oppilaat ovat tehneet runoja tai lyriikoita, pyydä heitä esittelemään ne. Vaihtoehtoisesti kaikki oppilaat voivat esittää kotitehtävänsä toisilleen pienryhmissä.

ORIENTOIVA KUVANLUKU

10 min.

Tavoitteet: Huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin. Kiinnittää huomiota tyttöjen näkökulmaan kehityksessä.

Menetelmä: Osallistava ja yhteisöllinen kuvanluku.

Tarvikkeet: Valokuvat oppimisympäristöstä heijastettuina.

Heijasta oppilaille oppimisympäristöstä ladattu valokuva tyttönäkökulmasta kehityksessä. Anna opiskelijoiden tarkastella kuvaa hetki itsekseen hiljaisuudessa. Aloita keskustelu kysymällä oppilailta: ”Mitä tässä kuvassa on meneillään?”. Kun oppilas vastaa, kuuntele häntä ja osoita samalla niitä kuvan kohtia, joista hän tekee huomioita. Tiivistä ja toista oppilaan vastaus omin sanoin mutta älä lisää omia mielipiteitäsi tai tulkintojasi.

Tarkenna oppilaiden kommentteja kysymällä heiltä: ”Mikä kuvassa havaitsemasi saa sinut sanomaan...?” Tämä saa oppilaan etsimään perustelua kannalleen. Jotta ylläpidät kaikkien osallistujien kiinnostuksen, kysy koko ryhmältä toisinaan: ”Mitä vielä voimme löytää kuvasta?” Linkitä ja yhdistele vastauksia ja kommentteja, vaikka ne olisivat keskenään ristiriitaisia. Kiitä ryhmäläisiä lopuksi keskustelusta mutta älä tee lopputiivistystä vaan jätä tulkinta avoimeksi.



Keskusteleva kuvan tarkastelu eli Visual Thinking Strategies (VTS) on metodi, jossa keskustelu kuvasta etenee edellä esitetyn rakenteen mukaan. Keskustelu on osallistujien näkökulmasta vapaamuotoista ja luovaa. Opettaja ei etsi kuvasta oikeita vastauksia, vaan kyseessä on vuorovaikutteinen keskustelu, jossa ohjaaja on kiinnostunut ryhmäläisten ajatuksista ja pysyy neutraalina arvottamatta vastauksia. VTS-kuvanlukumenetelmään voit tutustua tarkemmin Planin Globaalikoulusta löytyvän Kuvien tarinat -julkaisun avulla.

SUKUPUOLEEN LIITTYVÄT ODOTUKSET

10 min.

Tavoitteet: Pohtia sukupuolen merkitystä ja sitä, mitä tarkoittaa elää tietyssä sukupuoleessa. Oppia tunnistamaan tyttöihin ja poikiin liittyviä sosiaalisia odotuksia.

Menetelmä: Pohdintatehtävä pienryhmässä ja opetuskeskustelu.

Tarvikkeet: Post-it-lappuja, tusseja, taulu.

Pyydä kahta oppilasta piirtämään taululle kuva tytöstä ja pojasta. Jaa oppilaat noin neljän hengen pienryhmiin. Ohjeista puolet ryhmistä pohtimaan seuraavia kysymyksiä tyttöjen näkökulmasta ja puolet poikien näkökulmasta. Kirjoita seuraavat kysymykset näkyviin ja pyydä oppilaita kirjoittamaan vastauksensa post-it-lapuille. Pyydä oppilaita kiinnittämään valmiit vastaukset taululle piirretyn tytön tai pojan ääriviivoille.

- Mitä tulee mieleen sanasta tyttö/poika?
- Minkälainen on tyttö/poika?
- Mikä on ominaista tytölle/pojalle?

Purkkaa tehtävä yhdessä keskustellen. Voit kysyä oppilailta esimerkiksi millaisia ajatuksia heille herää tyttönä tai poikana olemiseen liittyen. Mikä tyttöihin liittyvissä ominaisuuksissa on samanlaista tai erilaista kuin poikiin liittyvissä ominaisuuksissa? Pätevätkö ryhmien pohdinnat kaikkiin tyttöihin tai poikiin? Vaihtoehtoisesti kysymykset voi muuttaa väittämiksi ja esittää oppilaille toiminnallisesti aiemmin esitellyn mielipidejana-harjoituksen tapaan. Mikäli oppilaisa herää kysymyksiä, harjoituksen purkamisessa on hyvä huomioida myös sukupuolivähemmistöihin liittyviä näkökulmia.

KOSKA OLEN TYTTÖ

10 min.

Tavoitteet: Ymmärtää tyttöihin kohdistuvia odotuksia ja niiden seurauksia kehitysmaissa. Oppia koulutuksen merkityksestä tyttöjen oikeuksien toteutumisessa.

Menetelmä: Videon katsominen, paritehtävä ja opetuskeskustelu.

Tarvikkeet: Video: I'll take it from here (Koska olen tyttö), vihko ja kynä.



Ohjeista oppilaita piirtämään vihkoihinsa kuva tytöstä. Näytä tämän jälkeen oppimisympäristöstä video, joka käsittelee tyttöjen asemaa kehityksessä. Ohjeista oppilaita videon pohjalta pareittain piirtämään tai kirjoittamaan tytön ulkopuolelle asioita, jotka estävät tyttöjen oikeuksien toteutumista. Pyydä heitä kirjoittamaan tai piirtämään tytön vaatteisiin asioita, jotka edistävät tyttöjen asemaa. Ohjeistuksessa voi muistuttaa myös, että videon lisäksi vastauksissa on hyvä miettiä myös aiemmillä tunneilla opittuja asioita tyttöjen asemasta.

Käykää tehtävä yhdessä läpi niin, että oppilaat täydentävät asioita samalla vihkoonsa. Esteitä tyttöjen oikeuksien toteutumiselle ovat muun muassa kouluun pääsemättömyys, lukutaidottomuus, kirjoitustaidottomuus, pitkät koulumatkat, köyhyys, aliravitsemus, aikainen avioliitto, vähemmistöryhmään kuuluminen, vanhempien koulutustaso, heikko sanitaatio, liialliset kotityöt ja haitalliset odotukset. Tyttöjen oikeuksia voidaan edistää muun muassa tarjoamalla koulutusta, edistämällä naisten taloudellista toimeentuloa ja jakamalla tietoa haitallisista odotuksista.



KUVA KERTOO ENEMMÄN KUIN TUHAT SANAA?

35 min.

Tavoitteet: Oppia tulkitsemaan kuvia ja kehittämään niistä tarinoita. Ymmärtää sukupuolen vaikuttavan tyttöjen ja poikien tulevaisuuteen eri tavoin eri puolilla maailmaa.

Menetelmä: Toiminnallinen ryhmätehtävä.

Tarvikkeet: Oppimisympäristöstä tulostettuja kuvia tytöistä ja pojista eri tilanteissa, sinitarraa, paperia ja kyniä.



Kiinnitä eri puolille luokkaa kuvia lapsista eri askareissa. Jaa oppilaat pienryhmiin ja pyydä heitä tekemään paperille ajatuskartta seuraavien kysymysten pohjalta:

- Missä tilanteessa lapsi on kuvassa?
- Mitä kuvan lapsi voisi ajatella?
- Minkälainen tunnelma kuvassa on? Mikä sen aiheuttaa?

Kiinnittäkää paperit kuvien viereen sekä kiertäkää ryhmissä katsomassa muiden ryhmien kuvia ja pohdintoja. Pyydä kultakin ryhmältä kommentti, kiinnittivätkö he huomiota samoihin asioihin.

Käykää läpi ryhmä kerrallaan, olisiko joku kuvista voinut kuvata teidän elämäänne? Mitä samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia löysitte tyttöjen tarinoista? Entä poikien? Minkälaista tietoa saitte henkilöistä kuvien perusteella?

Jatkotyöstönä harjoitukselle voit ohjeistaa oppilaita kirjoittamaan vihkoihinsa tarinan kuvien henkilöistä. Miettikää keitä ihmisiä ja millaisia asioita hänen elämäänsä kuuluu, mitä hän harrastaa, missä hän asuu ja mistä hän haaveilee. Pyydä oppilaita esittelemään tarinat toisilleen ja pohtikaa, kuinka tarinat erosivat toisistaan.

TUNNIN LOPETUS JA KOTITEHTÄVÄT

10 min.

Tavoitteet: Oppia erityisesti tyttöjen oikeuksien edistämisestä. Harjoitella medialähteiden seuraamista. Kiinnittää huomiota tyttöjä koskeviin uutisiin tai mainoksiin ja miettiä niitä sukupuolinäkökulmasta.

Menetelmä: Esimerkkitarina. Mediaseuranta.

Tarvikkeet: Oppimisympäristöstä löytyvä esimerkkitarina: Heenan tarina, Priyan tarina tai Alison-Nicaraguasta. Tulostettu kotitehtäväohjeistus oppimisympäristöstä, liimaa ja vihko.



Pyydä oppilaita ottamaan rento asento. Näytä tai lue oppimisympäristöstä löytyvä esimerkkitarina oppilaille tiivistämään tunnin sisältö. Tässä vaiheessa voit myös käydä läpi mietityttämään jääneitä kysymyksiä.

Jaa oppilaille oppimisympäristöstä tulostamasi ohjeistus kotitehtävää varten ja sopikaa yhdessä seurattavien uutisten määrä.

Ohjeistus: Kiinnitä huomiota tyttöihin uutisissa ja mainoksissa. Poimi ___ uutista tai mainosta, joissa käsitellään tyttöjä. Kerää uutinen tai mainos talteen. Jos näet sen paperisessa lehdessä, leikkaa se vihon väliin. Jos näet uutisen tai mainoksen televisiossa, kirjoita vihkoon uutisen tai mainoksen aihe, päivämäärä, kellonaika ja tv-kanava. Jos näet uutisen tai mainoksen internetissä, voit tulostaa sen vihkon väliin.

Vastaa seuraaviin kysymyksiin heti jokaisen mainoksen nähtyäsi:

1. Missä tilanteessa tyttö tai tytöt ovat mainoksessa tai uutisessa?
2. Mihin kiinnitit uutisessa tai mainoksessa ensimmäiseksi huomiota?
3. Millä tavalla viesti olisi erilainen, jos uutinen tai mainos koskisi poikia?